

TÁRSADALOMTUDOMÁNYI FÜZETEK

~~20761/1~~ — I. szám. —

**A MAGYAR
VÁLASZTÓJOGI REFORMOK
SZÁMSZERŰ HATÁSA**

IRTA:
KOVÁCS ALAJOS

A MAGYAR TÁRSADALOMTUDOMÁNYI TÁRSULAT KIADÁSA

A GRILL-FÉLE KÖNYVKERESKEDÉS
:: BENKŐ GYULA r.t. BIZOMÁNYA. ::

MAGYAR KIRÁLYI ÁLLAMI NYOMDA, BUDAPEST, 1925.

Ára 16.000 K.

BM 14

100

1974

22

29.960

1925

A MAGYAR
VÁLASZTÓJOGI REFORMOK
SZÁMSZERŰ HATÁSA

1990

IRTA:

KOVÁCS ALAJOS

H. ÁLLAMTITKÁR,

A KÖZPONTI STATISZTIKAI HIVATAL IGAZGATÓJA

BUDAPEST, 1925.
MAGYAR KIRÁLYI ÁLLAMI NYOMDA.
809.

BM 14

~~10761/1~~

1970

~~22920.~~
 MŰSZAKI EGYESÜLET
 Munkások Tervei Könyvtár
 MT VI.
 K 76.

Raktári szám:	
Lehárí szám:	333A

29.960	Raktári szám:
	Lehárí szám:
	Raktári szám:

AI ENGEDVE	
o	sz.
rendelet alapján	

A választójog kérdése ma ismét napirenden van. Szőnyegre hozta az a körülmény, hogy ma tulajdonképen nincs választójogi törvényünk, mert az 1918. évi XVII. t.-c., mely az összeomlás előtt utóljára készült, nem léphetett életbe a vele kapcsolatos kerületi beosztás hiánya miatt; viszont az összeomlás óta új választójogi törvény nem alkotott, az utolsó választás — mint tudjuk — rendeletileg alkotott választójog alapján történt. Szükséges tehát, hogy most egy olyan választójogot készítsünk, amely a választójog követelését, politikai életünknek ezt a zavaró tényezőjét jó időre ismét megszünteti. Az általános választójog hívei azzal érvelnek, hogy az általános választójog megadása a választójog kérdését egyszer s mindenkorra nyugvópontra juttatja. Nagy tévedés, mert az általános választójognak mindenütt vannak heves ellenzői is, akiket egyáltalában nem nyugtat meg, sőt elkeserít és új küzdelemre ösztönöz a szerintük káros általános választójog s igyekeznek azt a maguk ítélete és meggyőződése szerint átformálni. Látjuk is ezt azokban az országokban, ahol az általános választójogot idő előtt behozták, hogy mennyire iparkodnak annak káros következeit megszüntetni, vagy legalább enyhíteni. A választójog kérdése tehát nyugvópontra sohasem fog jutni, a politikai élet időnkint mindig fel fogja azt vetni, mint megoldandó problémát.

Magyarországon a választójogi reformok története, amióta t. i. komolyan foglalkozunk a választójog kiterjesztésével, immár két évtizedes multra tekinthet vissza. Az 1848. évi V. törvénycikknek, az első választójogi törvénynek megalkotása óta, illetőleg azóta, mióta az abszolutizmus után Magyarország alkotmányos élete újra megindult, számos javaslat merült ugyan fel a választójog korszerű megreformálására, de az első komoly lépés ezen a téren akkor történt, amikor a magyar kormány 1904-ben egyenesen a választójogi reform céljaira külön összeírást rendelt el és ennek az összeírásnak az eredményei alapján kívánta a választójog reformját megalkotni. Előzőleg van ugyan egy törvényünk, az 1874. évi XXXIII. t.-c., amely némileg megváltoztatja az 1848. évi V. t.-c. rendelke-

zéseit. Az 1874. évi törvény azonban egyáltalában nem tekinthető jogkiterjesztésnek, sőt sok tekintetben szűkebbre szorította az 1848. évi törvényben foglalt választójogot. Az 1848. V. t.-c. ugyanis a vagyona és a jövedelemre helyezi a súlyt a választójog megadásánál, az 1874. évi XXXIII. t.-c. pedig bizonyos mértékű adócenzust hozott be. Nem akarom itt most részletesen felsorolni azokat a különbségeket, amelyek a két törvénycikk rendelkezései között fennforognak, elég legyen csak az utóbbi törvény retrográd irányzatára bizonyítékul felhozni azt, hogy míg 1870-ben, e törvény életbelépte előtt Magyarországon 890.416 volt a választók száma, vagyis a népesség 6·7%-a volt választó, addig 1881-ben, e törvény hatásaképen már csak 821.241 választója volt Magyarországnak, vagyis a népességnek csak 5·9%-a. S hogy e választójog, amely tisztán adózásan alapult, mennyire nem volt fejlődésképes, mutatja az, hogy 1890-ben a választók száma (846.202) már csak 5·5%-át tette a lakosságnak, s ez az arányszám 1899-ig lecsökkent 5·3%-ra. A régi jogon választók száma ugyanis, amely 1870-ben még körülbelül egy ötödét tette a választóknak, kihalás folytán fokozatosan csökkent s részint ezzel, részint a népesség növekvésével az adóalapon bekerülő választók számának növekvése nem tudott lépést tartani. Hozzájárult ehhez, hogy az adójukkal hátralékosok kihagyták a választói névjegyzékekből, holott ezeknek a száma 1899-ben már több mint 100 ezerre rúgott. Ezen az anomálián segített az 1899. évi XV. t.-c., amely eltörölte az adóhátralékosok jogfosztó hatását. Ennek következményeképp 1899-ről 1900-ra majdnem 118.000-rel növekedett a választók száma. A választóknak a népességhez való aránya azonban még így is csak 5·9-re emelkedett, tehát csak arra a nivóra, ahol 20 évvel ezelőtt állt. Innen kezdve a választóknak nemcsak abszolút, hanem relatív számában is lassu emelkedés mutatkozik. 1914-ben, amely évre utolsó ízben történt összeírás az 1874. évi XXXIII. t.-c. alapján, már 1.272.755 volt a választók száma, a választóknak a népességhez viszonyított aránya (6·8%) azonban még ekkor is csak ott volt, ahol 1870-ben (6·7).

Ha a jogkiterjesztés szempontjából tekintjük a választójogi reformokat, akkor az 1874. évi XXXIII. t.-c.-et, amely bebizonyíthatólag nem jelentett jogkiterjesztést, figyelmen kívül hagyhatjuk.

Az első reform, amely határozottan jelentékeny jogkiterjesztéssel járt, az 1913. évi XIV. t.-c. volt, addig azonban, míg e törvény megalkottatott, a választójog reformja terén közel 10 évi munka és kísérletezés folyt. A komoly munkát

Kossuth Ferenc 1903. november hó 7.-én mondott beszéde indította meg, amelyben kérte a kormányt, hogy a választójogi reform ügyének előtérbe helyezésével teremtsen meg a pártközi békét. Tisza István gróf miniszterelnök válaszában megérett kérdésnek tartotta a választókerületek új beosztását és a szavazás decentralizációját. A választójog kiterjesztése tekintetében pedig megígérte, hogy igyekezni fog a mutatkozó legnagyobb és legélesebb igazságtalanságok kiegyenlítéséről javaslatot terjeszteni a ház elé. A miniszterelnök az 1904. évi január 26.-án a választójog kiterjesztésének ügyében tartott pártközi ankét után elrendelte a választójogi statisztikai adatok összegyűjtését. Ezzel a munkával a központi statisztikai hivatal bízott meg. Addig míg az összeírás anyaga feldolgoztatott és annak eredménye rendelkezésre nem állott, természetesen nem lehetett szó választójogi törvényjavaslat benyújtásáról. Tudjuk, hogy ezután jött a házzsabályrevízió és ennek folyamányakép a ház feloszlata, majd az 1905. év elején tartott választásokon a közjogi ellenzék többségre jutása, amely események 1905. év közepén báró Fejérváry Géza u. n. darabont kormányához vezették a nemzetet. A Fejérváry kormány belügyminisztere, Kristóffy József 1905. decemberben szinte ötletszerűen és nyilvánvalóan avval a célzattal, hogy az általános választójog behozatalával a nemzetiségeket a renitens magyarsággal szemben erőhöz juttassa, kidolgozott egy tervezetet, amely a választójogot a 24 éves korhatárhoz és az írni-olvasni tudáshoz köti. Ez a választójogi tervezet, amely egyébként még a nemzetgyűlés elé sem került, a választók számát 1,045.000-ról egyszerre 2,622.000-re emelte volna fel. Az eddigi választókat tehát az új választóknak másfélszeres számával majorizálta volna. Megjegyzendő, hogy Kristóffy tervezete a nőkről egyáltalán nem szól. A női választójog akkor még annyira ismeretlen és meg nem érett dolog volt, hogy még ennél a szélsőséges választójognál sem gondoltak a választói jognak ily irányban való kiterjesztésére.

A Fejérváry kormány részéről ez a tervezet csak inkább elvi demonstráció és taktika volt, mert a kormány kísérletet sem tett arra, hogy választójogi programját parlamenti úton megvalósítsa.

A Fejérváry kormány felmentése után a Wekerle Sándor elnöklete alatt alakult koalíciós kormány programjába vette a választójog reformját és meg kellett ígérnie, hogy azt legalább is olyan széles alapon fogja megvalósítani, mint azt az előző kormány tervezte. Ez az ígéret, amelyet az 1906. évi május 22-iki trónbeszéd is bejelentett, meglehetősen nagy fejtörést

okozott a Wekerle kormány belügyminiszterének, gróf Andrássy Gyulának, annál is inkább, mert a trónbeszéd szerint úgy kellett elkészíteni a javaslatát, hogy az a demokratikus eszme korszerű kivánalmainak megfelelően a magyar állam nemzeti jellegének megóvása mellett. A bőséges statisztikai anyag dacára, mely Andrássynak már akkor rendelkezésére állt, mégis csak két és fél év múlva, 1908. november 11.-én terjesztette elő a képviselőházban Andrássy Gyula gróf az ő javaslatát. Alapul az ígéret szerint el kellett fogadnia a Kristóffy-féle választójogot, vagyis meg kellett adni a választójogot minden 24 éves írni-olvasni tudó magyar állampolgár férfinak, akinek állandó lakása van. Azt az óriási problémát, hogy ilyen kiterjedt választójog mellett a magyarság elhatározó fölényét biztosítsa, Andrássy Gyula gróf úgy oldotta meg, hogy bizonyos kategóriáknak kettős, sőt hármas szavazatot adott. Kettős szavazatot kaptak volna pl. a következők: a középiskola 4 osztályát végzettek, a 32 éves katonaviseltek 3 gyermekkel, a legalább 20 korona egyenes állami adót fizetők, a munkaadók, akik 5 év óta legalább egy férfiszemélyt alkalmaznak, akik 5 év óta ugyanazon munkaadónál alkalmazva vannak, stb. Hármas szavazati joggal bírtak volna a következő kategóriák: a középiskolát végzettek, a legalább 100 korona egyenes állami adót fizetők. Andrássy javaslata annyiban még Kristóffy is túl ment, hogy az analfabétáknak is adott választójogot, úgy azonban, hogy azok csak közvetve, megbizott útján (10 analfabéta választott volna egy megbizottat) gyakorolhatták volna szavazati jogukat.

Andrássy Gyula gróf javaslata szerint a választók száma még több lett volna, mint a Kristóffy-féle tervezet szerint, mert a 2,618.000 írni-olvasni tudó nagykorú férfin kívül 1,271.000 analfabéta nagykorú férfi is, habár csak közvetve, megkapta volna a választójogot. Ha ez utóbbiaknak csak tizedrészét számítjuk, 127.000-et, a közvetlen választók száma Andrássy javaslata szerint 2,745.000 lett volna. Ezek közül kettős szavazattal bírt volna 866.000, hármas szavazattal 218.000. Ha pedig az összes szavazatokat vesszük, ezek száma 4,048.000-re rugott volna, amiből 1,733.000 esett volna a kettős és 653.000 a hármas szavazatokra.

Andrássy javaslata, amely ideálisan oldotta volna meg azt a problémát, hogy hogyan lehet az általános választójogot a szociális és nemzeti szempontokkal összeegyeztetni, amint tudjuk, még parlamenti tárgyalásra sem került és a plurális választójog azoknak a szép és meggyőző érveknek dacára, amelyeket Andrássy mellette felsorakoztatott, olyan kedvezőtlen

fogadtatásban részesült, hogy a későbbi választójogi tervezetek a pluralitásnak még a gondolatát sem merték többé felvetni. Érdemes az Andrassy-féle törvényjavaslat indokolásának következő szavait megszívlelni: „A pluralitás az általános választói jognak korrektívuma, mely az egyenlő szavazati jog merev igazságtalanságának enyhítésére hivatott. Célja a műveltség, belátás, higgadság legalsó fokán álló tömeg feltétlen uralmát lehetetlenné tenni, vagy legalább is ellensúlyozni, s a műveltebb, higgadtabb, az államfenntartó elem fölényét az általános választói jog behozatala mellett is lehetőleg érvényesíteni. Célja intézményesen biztosítani azt, hogy a nagyon könnyen félrevezethető, rendszerint szenvedélyes és szeszélyes tömeg uralma helyett a józan megfontolás, a politikai hivatottság vihesse az államéletben a vezérszerepet. Célja a szűkkörű választói jogból a legdemokratikusabb választói jogra való rögtöni átmenet veszélyeit enyhíteni. Célja a szám mechanikus és zsarnoki uralma helyett a politikai értékek érvényesítését biztosítani. Legyen minden nagykorú férfi állampolgárnak beleszólási joga az állam ügyeibe; de akinél nagyobb műveltsége, tudása, tapasztalata következtében a közügyek iránt állandóan nagyobb érdeklődés és több érzék feltételezhető és akit vagyoni és családi viszonyai a házához erősebb kötelekekkel fűznek: annak a közéletben való közvetlen befolyása nagyobb legyen.“

Azt hiszem, hogy ez az indoklás ma is helytálló, sőt talán még inkább, mint akkor, mert azóta nemcsak külföldi példák, hanem a magunk kárán is tapasztalhattuk, hogy mit jelent az általános választójognak minden korlátozás nélkül való behozatala. A pluralitást ma is egyetlen korrekciónak tartom arra az esetre, ha a politikai szükségesség nálunk is a teljesen általános választójogot hozná be. Addig azonban, míg ez a szükségesség nem áll be, a tudatlan és politikailag teljesen éretlen tömegek lehető kizárásával kell megoldani a kérdést.

A Wekerle kormányt 1910 elején gróf Khuen-Héderváry kormánya váltotta fel. A választójog reformjára vonatkozólag ez a kormány figyelembe véve a pluralitás ellen megnyilatkozó hangulatot, azt jelentette ki, hogy „e nagy reformot az általános választójog elve alapján a pluralitás mellőzésével olyképen véli megalkotandónak, hogy az a magyar állam jellegét ezeréves történelmének megfelelően továbbra is fenntartsa és biztosítsa“.

Mint hogy közben az 1904-ben gyűjtött statisztikai adatok már elavultaknak voltak tekinthetők, s az 1910. év végén amugy is népszámlálás volt tervbe véve, a kormány elhatározta, hogy a népszámlálás alkalmával a választójogi reform céljaira fel-

használható adatokat is gyűjt és ez adatok feldolgozásáig elhalasztja a választójogi reform törvényjavaslatának benyújtását. A törvényjavaslat beterjesztése azonban már a következő kormánynak, Lukács László kormányának jutott. Lukács László miniszterelnök 1912. április 29-én tett programnyilatkozatában a tervezett választójogi reformot már szabatosabban írja körül. Azt mondja ugyanis, hogy „a választójogi törvényjavaslatot a liberális és demokratikus haladás szellemében az általános választójog elvi alapján akarjuk elkészíteni, mindazonáltal azzal a megjegyzéssel, hogy a társadalom fejlettebb és érettebb rétegeinek jogos befolyása és a magyar állam egységes nemzeti jellege megóvassék.” Ez a bejelentés tehát már erősen hangsúlyozza a társadalom fejlettebb és érettebb rétegeinek jogos befolyását, ami nem jelent mást — minthogy pluralitásról már nem lehetett szó — mint bizonyos értelmi és vagyoni cenzusnak alkalmazását.

Érdekes, hogy még mielőtt a Lukács-kormány benyújtotta volna a választójogi törvényjavaslatát, Kossuth Ferenc a szövetkezeti ellenzék nevében olyan javaslatot terjesztett be, amely a választóktól az elemi népiskola 6 osztályának elvégzését követelte meg. Tehát ekkor már a szövetkezeti ellenzék is, amelynek pedig programjában volt az általános titkos választójog, belátta azt, hogy bizonyos értelmi cenzust mégis csak kell alkalmazni. Különös azonban, hogy a választójognak javasolt formáját Kossuth Ferenc tervezete, csak mint elérendő végcélt jelöli meg és addig is, míg gyakorlatilag elérhető lesz kizárólag erre az alapra helyezkedni, megadta volna a választójogot minden 24 éves írni-olvasni tudó 10 év óta magyar állampolgár férfinak, aki ugyanazon választókerületben legalább egy év óta lakással bír. Ez a javaslat tehát, bár elismeri, hogy a választójogosultságnál bizonyos minimális iskolai képzettséget kell kikötni, teljesen logikátlanul előbb az összes írni-olvasni tudóknak akarná megadni a választójogot és csak később térne át a helyes alapra, ahelyett, hogy mindjárt arra a helyes alapra helyezkednék, amely az iskoláztatás terjedésével amugy is automatikusan szélesbednék az általános választójog irányában.

A Lukács-kormány törvényjavaslatát, amely már az 1910. évi népszámlálás eredményeit használta fel, 1912. évi december 31.-én nyújtotta be.

Ez a törvényjavaslat, amelynek az anyagi választójogra vonatkozó része majdnem változatlanul törvénné vált az 1913. évi XIV. t.-c.-ben a következő jogcímeket állítja fel: *Általános jogcímek:* Állampolgárság, középiskolát végzeteknél

24 év, másnál 30 év, egy évi domicilium. *Különös jogcímelek:* 6 elemit végzeteknél 2 korona adó, önálló iparos vagy kereskedő, ipari szakmunkás, őstermelési előmunkás, egyéb alkalmazott ugyanannál a munkaadónál 3 év óta, segítő családtag, katonaságnál altiszt.

Irni-olvasni tudóknál 20 korona adó, önálló iparos és kereskedő, aki legalább egy segédet alkalmaz, vagy egy adóból 10 korona vagy többől együtt 20 korona adót fizet, iparforgalmi munkás ha szakmunkás, vagy 5 éven belül 3 éven át egy szakmában dolgozott, azután őstermelési előmunkás, egyéb alkalmazott, legalább 5 év óta alkalmazva, segítő családtag, katonai altiszt.

Analfabétánál 40 korona adó.

Az 1913. évi XIV. t.-c.-ben e szerint a választó jogosultságot megadó kellékek bizonyos logikai következetességgel vannak megállapítva. Minél kisebb a kulturális nivó vagy iskolai végzettség, annál erősebb egyéb vagyoni vagy megbízhatósági kellékeket állít fel. Sőt a választói korhatárt is úgy állapítja meg, hogy a magasabb iskolai képzettségűnél alacsonyabb életkort köt ki.

Az 1913. évi XIV. t.-c. volt az első, amely a választóknak az 1848. évi V. t.-c.-kel megállapított számát lényegesen emelte. 65 évnek kellett tehát elmúlni az első választójogi törvény megalkotása óta, hogy a magyar törvényhozás egy újabb lépést tegyen a választójog kiterjesztése felé. Ma már megállapíthatjuk, hogy a magyar kormányoknak ez a merev álláspontja a választójog kiterjesztése tekintetében, akár szándékosságból, akár pedig közönyből származott, mindenestre elhibázott politika volt. Mert ha a jogkiterjesztés gondos előkészítés mellett a népesség értelmi és politikai fejlődésének figyelembevételével fokozatosan történt volna, a magyar politikai történet sok tekintetben másképp alakulhatott volna.

Az 1913. évi XIV. t.-c., amelyet már Tisza-féle választójogi törvénynek ismerünk, mert közben gróf Tisza István lett miniszterelnök, tényleg nagy mértékben emelte a választók számát, habár az ezen az alapon történt összeírás jóval alatta maradt annak a számnak, amelyet a törvényjavaslat kontemplált. A törvényjavaslat ugyanis 1,868.000-re, illetőleg a tárgyalások alatt történt változtatások folytán, 1,838.000-re becsülte a felsorolt jogcímeken bejutó választók számát. Az 1915/16. évre készített első választói névjegyzék azonban csak 1,627.000-et eredményezett. Ez a szám az 1914-re még a régi törvény alapján összeírt 1,273.000 főnyi választóhoz képest 354.000 főnyi, vagyis 28%-os szaporodást jelentett. Maga a törvény-

javaslat kétségtelenül jóval nagyobb megszaporo dását várta a választóknak a jogkiterjesztés folytán, mert az volt a feltevése, hogy az 1911. évre felvett 1,069.000 választó fog a javaslat folytán 1,868.000-re, közel 75 %-kal megszaporo dni. A törvényjavaslat tévedésben volt a kiindulási szám tekintetében is, mert nem a tényleg összeirt választók számát vette, hanem azt a számot, amelyet a népszámlálási lapok alapján választói szám gyanánt lehetett megállapítani. Ez a szám pedig, mint-hogy a népszámlálás alkalmával sok emberről nem lehetett megállapítani, hogy választó-e vagy nem, jóval alatta maradt a választók névjegyzékébe felvett számának, amely már 1911-ben is 1,198.000-re rúgott.

Annak, hogy az 1913. évi XIV. t.-c. javaslatának számitása nem vált be a választók számára vonatkozólag, legfőbb oka volt, hogy a 6 elemi elvégzését sokan nem tudták igazolni s azokat a bonyolult jogcimeket sem, amelyeket ez a törvény megállapított.

Legtöbb támadásra adott okot az 1913. évi XIV. t.-c.-nek az a rendelkezése, amely a választói korhatárt 30 évre emelte fel. S részben ez is volt az oka annak, hogy az összeírás nem váltotta be a hozzá fűzött reményeket, mert azok közül, akik régi jogon lettek volna választók, de még nem voltak bent az 1913-ik évi névjegyzékben s viszont a 30 éves kort sem érték el, sokan nem kerülhettek be az új alapon szerkesztett névjegyzékbe. Az összeírásnak ezt a hiányát a háboru alatt maga gróf Tisza István is elismerte s mint-hogy az összeírásból főképen az ipari munkások maradtak ki, később már hajlandó lett volna a korhatárt leszállítani.

Az 1913. évi XIV. t.-c. annyiban teljes alkotás a választójog reformja terén, hogy ehhez a törvényhez elkészült a választókerületek új beosztására vonatkozó testvér-törvény is, az 1914. évi XV. t.-c., amely törvény szerint készült választókerületi beosztás a trianoni határok által ránk kényszerített, de egyébként csak csekély mértékben eszközölt változtatásokkal tulajdonképen ma is érvényben van.

Alig fejeződtek be az 1913. évi törvény alapján készített összeírásnak s a választókerületek új beosztásának munkálatai, amikor kitört a világháboru, amely egyidőre elterelte a figyelmet a választójogról, hogy később azután annál nagyobb erővel és vehemenciával vesse fel a választói jog újabb reformjának kérdését. Ez egyébként nem volt elszigetelt jelenség. A legtöbb európai államban, ahol még nem volt általános választójog, még a semleges államokban is, foglalkoztak a választójog kiterjesztésével. Beledobták a közvéleménybe, hogy azok a katonák,

akik a harctereken életüket kockáztatják az ország jövőjéért, megérdemlik azt és elég érettek is arra, hogy választójogot kapjanak. Kifejezetten ezzel az új gondolattal indult meg az új választójogi küzdelem s az 1917. év közepén kormányra lépett gróf Eszterházy Móric miniszterelnök már így formulázta meg a választójog reformját: „A választói jogosultságot — 24 évre szállítva le a korhatárt — oly jogcímekre akarjuk alapítani, hogy a választójog gyökeres, becsületes és széles terjedelmű legyen és hogy ne kelletlenül adott részleges választójog, hanem a dolgozó és *küzdő* tömegekre kiterjedő őszinte lélekkel megvalósított teljes reform, általános és egyenlő legyen és a nagy kérdést nyugvópontra hozza“. Ilyen reformot akart megvalósítani Vázsonyi Vilmos választójogi miniszter 1917. évi december hó 21-én benyújtott törvényjavaslatában.

Vázsonyi javaslata választójogot adott volna minden 24 évet betöltött irni-olvasni tudó magyar állampolgár férfinak, aki vagy 4 elemi osztályt végzett, vagy legalább 10 korona adót fizet, vagy legalább 2 évig katonai szolgálatot teljesített, vagy katonai altiszt fokozatot ért el, vagy vitézség érmet, vagy Károly-csapatkeresztet nyert el, vagy önálló iparos, kereskedő, vagy állandóan alkalmazott östermelési, iparforgalmi munkás vagy cseléd. Vázsonyi javaslata továbbá megadta volna a választójogot minden 24 éves irni-olvasni tudó magyar állampolgár nőnek, aki vagy a polgári iskola 4 osztályát elvégezte, vagy gyermekkel bíró hadiözvegy, vagy legalább 2 év óta működő tudományos, vagy művészeti egyesületnek a tudomány, irodalom vagy művészet terén működő tagja. Vázsonyi javaslata e szerint az első, mely a nőket is fel kívánta ruházni választói joggal, bár az első alkalommal igen szerény mértékben.

Ami a férfiak választójogát illeti, Vázsonyi javaslata tulajdonképpen alig különbözik attól a választójogtól, amely az összes irni-olvasni tudó nagykorú férfiaknak megadja a választójogot. A javaslatához mellékelt statisztikai adatok maguk is mutatják, hogy az irni-olvasni tudó férfiaknak Vázsonyi javaslata szerint 98·8%-a bekerült volna a választók közé, mert azok, akik 4 elemi nem végeztek, de irni-olvasni tudnak, olyan sok és különböző jogcímenek kerülhettek volna be (mint önálló iparos és kereskedő, mint munkás, mint volt katona vagy altiszt, mint vitézségi érmes vagy Károly-kereszt, stb.), hogy alig maradt volna ki közülük valaki. A férfiakra nézve tehát Vázsonyi választójoga majdnem teljesen ugyanaz, mint amit annak idején Kristóffy tervezett s amelytől akkor még a szövetkezett ellenzéki pártok is megijedtek.

Vázsonyi javaslata a férfiválasztók számát 1,627.000-ről egyszerre 3,595.000-re emelte volna fel, tehát egyszerre 1,968.000 új választót állított volna be, nem is számítva a 260.000-re tervezett új nőválasztót, akikkel együtt az új választók száma 2,228.000 lett volna a régi választók 1,627.000 főnyi számával szemben. Vázsonyi javaslata tehát annak az igen fontos követelménynek, amellyel minden választójogi reformnak számolnia kell, hogy t. i. az új választók ne majorizálják a régi választókat, nem felelt meg. Igaz, hogy az új választók számában 443.000 huszonnégy éven aluli Károly-kereszties is befoglaltatik, akiknek száma 6 év alatt automaticamente elfogyott volna, de még ha ezeket nem számítjuk is, az új választók száma akkor is 1,785.000-re rúg, tehát még mindig meghaladja a régi választók számát. Vázsonyi javaslatát éppen ezért az annak tárgyalására kiküldött parlamenti bizottság többsége túlzottnak találta, és nemcsak szociális, hanem főképpen magyar nemzeti szempontból is rámutatott annak veszedelmes következményeire. Minthogy a bizottság a javaslatot általánosságban sem fogadta el tárgyalás alapjául, a Wekerle kormány egészen új alapon készített javaslatot, amely csekély változtatással azután az 1918. évi XVII. t.-c.-ben vált törvénné. Ez a törvény tehát egyáltalán nem a Vázsonyi-féle választójogi törvény, mint sokan nevezik s ami ellen maga Vázsonyi is jogosan tiltakozik, mert egészen más alapokon épült fel, amint a következőkből kitünik.

Az 1918. évi XVII. t.-c. szerint az általános jogcimek: 24 év, állampolgárság, irni-olvasni tudás, egy évi domicilium. Különös jogcimek: 6 elemi elvégzése, vagy 10 korona adó, vagy 8 hold szántó tulajdona, vagy önálló iparos és kereskedő, állandó alkalmazás, altiszti rang, arany vagy ezüst vitézségi érem, választó segítő családtagja, ha Károly-keresztje van. Vitézségi érmesek és Károly-keresztiesek, ha a különös kellékek valamelyikének megfelelnek, választók 24 éven alul is. Teljesen elmarad a nők választójoga. Ezen az alapon választó lett volna az egész Magyarországon körülbelül 2,715.000 férfi. Mint-hogy az 1913. évi XIV. t.-c. alapján utóljára 1918-ban össze-írt választók száma 1,672.000-et tett, a választók szaporulata 1,043.000-re rúgott volna, vagyis 62%-kal növekedett volna. Az u. n. Wekerle-féle *törvény* tehát amellet, hogy jelentékenyen emelte a választók számát, mégis csak olyan tömeget bocsátott volna be az alkotmány sáncái közé, amely számban jóval elmaradt a régi választók tömege mögött. Legfőbb előnye volt a törvénynek az, hogy szakított az egyszerű irni-olvasni tudással, mint választójogi címmel s a 6 elemi elvégzésére

fektette a fősúlyt. Igaz, hogy egyéb jogcímeiken a 6 elemít nem végzett irni-olvasni tudóknak is körülbelül 71%-a bekerült volna különböző melléjogcímeiken, s így az összes irni-olvasni tudóknak 84%-a lett volna választó, a Vázsonyi-féle javaslat 98·8%-val szemben. Vázsonyi törvényjavaslata úgy volt megszerkesztve, hogy az analfabétáknak is majdnem 80%-a választójoghoz juthatott volna csupán az írás-olvasás mechanikai elsajátítása révén. Ez Vázsonyi javaslatában, különösen a katonai jogcímek domináló szerepe okozta. A Wekerle-féle törvény szerint az analfabétáknak csak 27%-a szerezhette volna meg a választójogot az írás-olvasás mechanikus elsajátításával.

Ha a világháború szerencsésen végződik reánk nézve és Magyarország régi határai között megmaradt volna, úgy ez a választójog, amely számolt a jogkiterjesztéssel, de azonfelül figyelembe vette a nemzeti és szociális szempontokat is, jó ideig kielégíthette volna azokat, akik az általános választójog felé való haladás kérdését mérsékelt ütemben a népesség kulturális és gazdasági fejlődésének mértékéhez képest kívánták megoldani.

Habár az 1918. évi XVII. t.-c. 30-ik szakasza jelezte, hogy a választókerületek újabb megállapításáról külön törvény-cikk fog rendelkezni, sajnos ennek a törvénynek csak előmunkálatait lehetett megkezdeni, mert közbejött az összeomlás, mely nemcsak sok más az új Magyarország jövőjét megalapozni kívánó szép tervet semmisített meg, hanem magát az ezeréves épületet is rombadöntötte.

A romok felett Magyarország függetlenségét ünneplő forradalmi Károlyi kormánynak első dolga volt, hogy egy néhány szakaszos „néptörvényt“ fogadott el, amely a legszélsőségesebb, férfiakra és nőkre kiterjedő általános választói jogot proklamálta. A Károlyi kormány abban a botor hiedelemben volt, hogy ezzel a lépéssel sikerül megakadályoznia Magyarországnak akkor már megindult feldarabolását. Károlyi törvénye megadta ugyanis a választójogot minden 21 éven felüli férfinak és minden 24 éven felüli irni-olvasni tudó nőnek, úgy hogy a választók száma az egész csonkítatlan Magyarországon ezen az alapon megközelítette volna a 9 milliót. Hogy az a teljesen iskolázatlan, politikailag éretlen tömeg, amelyben maguk az új választók majdnem négyszeresen multák volna felül azokat, akik eddig szerepeltek a választók névjegyzékében és több mint kétszeresen multák volna felül az összes választókat, akiket a Wekerle-féle törvény ruházott fel választójoggal, milyen képviselőket küldött volna be a parlamentbe, azt el lehet képzelni.

Hogy maga a Károlyi kormány milyen komolyan vette

ezt a választójogot, mutatja az, hogy ezen az alapon a központi statisztikai hivattal elkészítette a csonkítatlan Magyarország új választókerületi beosztását, amely szerint az ország egész területe 48 nagy kerületre osztott volna, amely kerületek lajstromosan az arányos választás szabályai szerint választottak volna bizonyos számú képviselőt. Ez a tervezet 1919. márciusában készült el, néptörvénnyé is vált, kivitelét azonban már megakadályozta a kitört bolsevista lázadás.

A kömmün 1919. áprilisában a Károlyi-kormány által behozott általános választójognál is szélsőségesebb választójog alapján választott, tudjuk azonban, hogy ez a választás valószínű paródiája volt a népakarat megnyilvánulásának, mert hiszen nem volt egyéb, mint a hivatalos bolsevista listára való s halálos terrort kikenyszerített leszavaztatás.

A bolsevizmus letörése után a Friedrich-kormány, amint a hatalmat a kezébe ragadta, az lett volna a dolga, hogy a legutóljára szentesített Wekerle-féle választójogi törvény (az 1918. évi XVII. t.-c.) alapján elrendeli a választók összeírását és ezekkel a választókkal választatja meg a nemzetgyűlést. Ehelyett a Friedrich-kormány, talán az antant nyomására 1919. november hó 17-én az 5.985. számú kormányrendelettel új általános választójogot statuált. E kormányrendelet szerint választójogot kapott minden 24 éves férfi, aki legalább 6 év óta magyar állampolgár s legalább félévi domiciliuma van. A nőkre vonatkozólag ugyanazokat a kellékeket állapította meg, azzal a korlátozással mégis, hogy a nőknél az írni-olvasni tudást is megkövetelte.

A Friedrich-féle választójog szerint — most már természetesen csak Csonka-Magyarországon — körülbelül 1.814.000 férfi- és 1.736.000 nőválasztónak kellett volna lenni. Az összeírás azonban olyan felületesen történt, a nőknél azonkívül bizonyos animozitás is nyilvánult meg a választói névjegyzékbe való felvétel ellen, úgy hogy az összeírás mindössze 1.609.000 férfi- és 1.433.000 nőválasztót eredményezett, félmillióval kevesebbet tehát, mint ahány emberre a választójog áldásait a Friedrich kormány rendelete kiterjeszteni kívánta. Ha pedig még számításba vesszük, hogy az összeírt férfiválasztók között 24 éven aluli, harctéri katonai szolgálatot teljesített egyének is voltak, kiknek a Friedrich-féle kormányrendelet szintén megadta a választójogot, úgy a különbség a kontemplált szám és az összeírás után nyert tényleges szám között még nagyobbak fog feltűnni.

Az 1920. januárban a nemzetgyűlési választások már a Friedrich-féle választókkal történtek az egész országban

titkosan, de egyes kerületek szerint egyéni választással és szorosan az 1914. évi XV. t.-c. által megállapított választókerületekben, amelyeknek jórésze az ország feldarabolása folytán ekkor már megcsontított állapotban volt.

A nemzetgyűlés 1920. február 15-én gyűlt össze és 1922. február 15-én már fel kellett oszlania, mert működésének időtartamát a Friedrich-kormány rendelete két évben állapította meg. Mielőtt a nemzetgyűlés feloszlott, a Bethlen-kormánynak be kellett terjesztenie egy új választójogi törvény tervezetét. Hogy ezt megtehesse, be kellett várnia az 1921. év elején tartott népszámlálás eredményeit, mert az 1910. évi adatok nemcsak azért nem voltak használhatók, mert teljesen elavultak, hanem azért is, mert a megcsontított területre csak igen nagy munka és fáradság árán lettek volna átszámíthatók. Hogy azonban a népszámlálás eredményei is minél előbb rendelkezésre állhassanak, a választójogi reform céljaira a központi statisztikai hivatal csak hét törvényhatóság (három vármegye és négy város) adatait dolgoztatta fel, amely törvényhatóságok úgy voltak megválogatva, hogy azok adataiból bizonyos kulcs alkalmazásával az egész megmaradt terület adatait ki lehetett számítani. S hogy ez a reprezentatív feldolgozás milyen megbízható adatokat szolgáltatott, bizonyítja az, hogy az azóta az egész megmaradt területről rendelkezésre álló adatok teljesen igazolják azokat a számításokat, amelyeket annakidején a hét törvényhatóság adataiból az országra kiszámítottunk.

Mint hogy a statisztikai hivatal a legnagyobb erőmegfeszítés mellett is csak 1921. év őszére készülhetett el az adatok feldolgozásával, a kormánynak nem is lehetett módja javaslatát előbb benyújtania. Így azt csak 1922. január 27-én terjesztette be a nemzetgyűlésnek gróf Klebelsberg Kunó belügyminiszter. A törvényjavaslat előkészítése során, amelyet az egymásután következő belügyminiszterek sorra elővettek, többször kísértett a gondolat, hogy egyszerűen vissza kell térni a Wekerle-féle választójogi törvényre. Mint hogy azonban e törvény gerincét képező hat elemi osztálynak, mint jogcímnak a közvélemény meglehetősen ellene nyilatkozott, s azonkívül e jogcím még maga nem lévén elegendő jogkiterjesztés s ezért egyéb apró jogcímek beiktatását teszi szükségessé, az a vélemény alakult ki, hogy a férfiak választójogát egy sokkal egyszerűbb, de általánosabb jogcímre, a négy elemi elvégzésére kell alapítani, amely mellett azután fölöslegessé válnak a többi jogcímek, mert maga a négy elemi is széleskörű jogkiterjesztést jelent. A nők választójogát azonban gróf Klebelsberg lényegesen

megakarta szűkíteni, minthogy nálunk a nőknél még hiányzik a politikai iskolázottság, annak dacára, hogy a kommunizmus alatt és 1920-ban is a nők nagy tömegei járultak az urnák elé. A két alkalommal azonban a nőket szinte ötletszerűen, ugyszólván akarattuk ellenére kényszerítették a politikai életben való részvételre s különben is a Friedrich-féle kiterjedt női választójog mellett lehetett érvelni azzal, hogy az csak az az alkotmányozó nemzetgyűlésre szól, de a későbbi országgyűlési választásokra már nem volt ilyen széles terjedelemben tervbevéve.

Ezeknek a meggondolásoknak figyelembevételével gróf Klebelsberg Kunó javaslata megadta a választójogot minden 24 éven felüli, 10 év óta magyar állampolgár férfinak, aki két évi domiciliummal bír s az elemi iskola negyedik osztályát elvégezte. A nőknél a korhatárt már 30 évre emelte fel és a 10 évi állampolgárságon, a két évi domiciliumon s az elemi iskola négy osztályának elvégzésén felül még a következő különös kellékeket is megkövetelte:

A két vagy több született törvényes gyermeket, saját jövedelmet vagy keresetet, vagy 8 középiskolai osztály elvégzését, továbbá megadta volna a választójogot az általános kellékek kikötése mellett annak a nőnek is, aki 8 középiskolát végzett férfinak a felesége.

Gróf Klebelsberg javaslata szerint a férfiválasztók száma 1,500.000, a nőválasztóké pedig 947.000 lett volna, úgy hogy a nagykoru férfiaknak irás-olvasásra való tekintet nélkül 77,3 %-át, a nagykorú nőknek pedig 44,2 %-át ruházta volna fel választójoggal. Ez a választójog az 1918. évi XVII. t.-c.-hez képest kétségtelenül haladást jelentett, mert a férfiaknak sokkal egyszerűbb jogcím alkalmazása mellett ugyanolyan százalékát tette volna választóvá, mint az 1918. évi XVII. t.-c., de azonkívül az eddigi választók számának 60 %-ával felérő új nőválasztót is hozott, úgy hogy míg a Wekerle-féle törvény szerint a mai területen körülbelül 1,498.000 lenne a választók száma, addig a Klebelsberg-féle javaslat szerint a választók száma 2,447.000-re emelkedett. A választók számának növekvése tehát körülbelül olyan arányú, mint amilyen arányban a Wekerle-féle törvény a Tisza-féle törvényhez képest emelte a választók számát, eszerint megfelel a fokozatos gradáció követelményének.

A törvényjavaslat tárgyalására kiküldött külön bizottság, amely ugyszólván permanenciában tárgyalta ezt a javaslatot, a férfiak választójogát változatlanul hagyta, a nők választói jogcímein azonban lényeges változtatást tett. A törvényjavaslat

ugyanis a nőktől a 30 éves koron és a négy elemi elvégzésén kívül kívánta meg, hogy vagy saját keresetükből tartásuk fenn magukat, vagy legalább két született gyermekük legyen, nem szólva a jelentéktelen kisebb jogcímeikről. Ezzel szemben a bizottsági javaslat a 6 elemi tette meg a női választójog főkellékévé, mely egyéb kiegészítő jogcím nélkül is választójogot ad s csak azoktól, akik 6 elemi nem, de négy elemi végeztek, kívánta meg a kereső foglalkozást és a három élő gyermeket. Megjegyzendő, hogy ez a változtatás a választójogba bejutó nők számát egyáltalában nem befolyásolta, a számítások szerint ezen az alapon is 947.000 nőnek kellett volna választójoghoz jutnia.

A női választójognak sokat vitatott kérdése volt az a jogcím, amely a nőket a született vagy élő gyermekek száma alapján akarta választójoghoz juttatni. Abból az elméleti szempontból, hogy azok kapjanak választójogot, akik a választójog gyakorlásához megfelelő értelmi és ítélőképességgel bírnak, ez a jogcím tényleg vitatható, mert hiszen az a körülmény, hogy valakinek két-három vagy több gyermeke van, erre az értelmi és ítélőképességre egyáltalában nincs befolyással. Ha azonban a választójogot úgy fogjuk fel, hogy az az állam érdekében azoknak adományozott jog, akik az állam fenntartásához és fennmaradásához a legnagyobb áldozatokkal járultak, akkor azok a nők, akik három vagy ennél több gyermeket nevelnek fel a hazának és ezzel a nemzet fennmaradásához és fejlődéséhez hozzájárulnak — természetesen, ha legalább is bizonyos minimális iskolai képzettséggel bírnak — bizonyára éppen úgy megérdemlik a választójogot, mint azok a katonák, akik a harcsteren véreztek a hazáért s akiknél éppen a hazájukért hozott áldozatra való tekintettel a választójog megadásánál sokan még a minimális értelmi képzettséget is hajlandók voltak elengedni.

A bizottsági javaslat ezt a jogcímet egyuttal egyedül helyes és indokolható formájában állította be. Az igazság kedvéért meg kell jegyezni, hogy magában a törvényjavaslatban is eredetileg három élő gyermekről volt szó és a kiszagdák, különösen Nagyatádi Szabó István kívánságára változtatták meg a jogcímet két született gyermekre. Hiába hivatkozott a statisztika arra, hogy ez nem jelent mást, mint az egykének való kedvezést, mert hiszen nálunk a gyakorlatban a nagy gyermekhalandóság folytán két született gyermek alig jelent mást, mint egy élő gyermeket. A valóságban tehát már az egy gyermekes anyák is többnyire megkapták volna a választójogot. Senki sem gondol arra, hogy maga az a körü-

mény, hogy a három élő gyermek választójogot biztosít, bárkit is arra serkentsen, hogy a jog elérése végett igyekezzen gyermekei számát szaporítani. Nem szabad azonban feledni, hogy ott, ahol az egy és két gyermek rendszer átka elharapódzott és valósággal kiirthatatlannak látszó népszokássá lett, kétség-telenül erős erkölcsi hatása fog mutatkozni és én nem kétlem, hogy végeredményben mégis befolyással lesz épen ezen erkölcsi hatás folytán a születések számának növelésére. Nem szabad tehát ezt a jogcimet lekicsinyelni, mert az egyke elleni küzdelemben, melyet az államnak is saját érdekében minden módon elősegítenie és támogatnia kell, a választó jogcímnek ez a megállapítása még hathatós fegyverünk lehet. Természetesen ezt ki kellene egészíteni más intézkedésekkel is a közgazgatás és törvényhozás egyéb terein. Az államnak magának kellene bevinni a fajvédelem gondolatát minden intézkedésébe.

A választójogi bizottság 1922. február 9-én készült el munkájával, a nemzetgyűlés pedig azonnal tárgyalás alá vette a javaslatot, de a hátralévő 6 nap alatt nem tudván letárgyalni, a javaslatból nem lehetett törvény. A kormány erre 1922. március hó 2-án 2.200 szám alatt rendeleteleg szabályozta a választójogot, még pedig, ami a választójog anyagi kellékeit illeti, teljesen ugyanolyan alapon, mint a választójogi bizottság által elfogadott javaslat, mindössze azzal a különbséggel, hogy a férfiaknál megadta a választójogot a 24 évesnél fiatalabb, vitézségi érmeseknek és Károly-kereszteseknek, azonkívül az egyetemet vagy más főiskolát végzetteknek, a nőknél pedig 30 évnél fiatalabb, egyetemet vagy más főiskolát végzetteknek.

E választójogi rendelet alapján még március és április folyamán összeirattak a választók és ez az összeírás az 1923-ik évre is érvényesnek nyilvánított. Az összeírás eredménye körülbelül megfelel annak a számításnak, amelyet a törvényjavaslat kontemplált, amennyiben a férfiaknál a várt 1,500.000 helyett 1,520.000 iratott össze, a nők közül pedig a várt 947.000 helyett 862.000. Összesen tehát a 2,447.000-re becsült választószám az első összeírás szerint 2,382.000 lett, vagyis mindössze 65.000-rel, 2,7%-kal kevesebb. Láttuk, hogy az eddigi választójogi reformoknál, így az 1913. évi XIV. t.-c.-nél és a Friedrich-féle kormányrendeletnél is az összeirt választók száma körülbelül 15%-kal maradt alatta a kontemplált számnak, annál meglepőbb, hogy a különbség ezuttal olyan kicsiny volt. A magyarázatot megtaláljuk abban, hogy az összeíráshoz csak nagyon csekély idő állt rendelkezésre s így a névjegyzékbe sokan bekerülhettek olyanok, különösen a férfiak, akiknek nem volt meg a választói jogcímük. Az igazolási eljárás lefolytatására

pedig nem volt elég idő. De épen mert az első alkalommal készült névjegyzékbe sok jogosulatlan választó került bele, a következő évi összeírások, amelyek már szigorubban mérlegelték a választói jogcimeket, már kevesebb választót találtak, így az 1925. évi névjegyzékben 140.000-rel kevesebb, vagyis 2,242.000 választó szerepel. Ugy látszik, az első összeírás különösen a városokban volt felületes, mert a városokban több mint 11%-kal csökkent a választók száma, a vármegyei törvényhatóságokban azonban csak 4,4%-kal.

Az említett 2.200. számú kormányrendelet alapján hajtattak végre a választások 1922. május havában. A választójog kérdése egy időre nyugvópontra jutott, bár a kormánynak elhatározott szándéka volt, hogy az előző nemzetgyűlés mulasztását jóvátéve mielőbb az új nemzetgyűlés elé terjesszen választójogi törvényjavaslatot. A törvényjavaslat előkészítése azonban sokáig húzódott, s Rakovszky Iván belügyminiszter csak folyó évi március hó 6-án terjesztette be törvényjavaslatát az országgyűlési képviselők választásáról. Ennek a törvényjavaslatnak a választójogosultságra vonatkozó szakaszai majdnem teljesen megegyeznek az 1922. évi 2.200. számú rendelettel, mindössze azzal a különbséggel, hogy elmaradt a 24 éven aluli vitézségi érmes és Károly-keresztes volt katonák választójoga. Ennek ugyanis ma már nincsen értelme, mert ma már, 6 évvel a háború befejezése után ilyen 24 éven aluli volt katona alig lehet. Különben is még az 1922—23. évre összeírt választók között is csak 8.988 huszonnégy évesnél fiatalabb vitézségi érmes és Károly-keresztes találtatott, akik azóta mint nagykorúak más címen amúgy is bekerültek a választók közé. A most tárgyalás alatt lévő törvényjavaslat tehát, ami a választó jogosultságot illeti, mondhatni teljesen ugyanaz, mint az 1922. évi rendelet, ennél fogva a választók száma tekintetében nem hozhat változást. Véleményünk szerint nincs is most egyébre szükség, mint az 1922. évi kormányrendelet törvényesítésére, minthogy az a kormányrendelet a választójogra vonatkozólag legutóbb hozott törvényes rendelkezésekhez képest igen jelentékeny jogkiterjesztést hozott. Számol az ország lakosságának kulturális és szociális viszonyaival és számol azzal a veszéllyel, amelyet a szélsőséges, teljesen általános választójog jelent.

A férfiaknál megállapított 4 elemi végzettség olyan általános jogcím, amelyet mindenki megszerezhet, sőt amelyet, ha a népiskolai törvényeink végre volnának hajtva, a legöregebb emberek kivételével már most mindenkinek birnia kellene. Ez a jogcím a mai Magyarországon már most is a nagykorú férfiaknak 79,0%-ánál megvan a népszámlálás szerint

s ez az arány automatikusan növekedni fog az iskolába járás terjedésével. Hogy milyen ütemű e tekintetben a fejlődés, arra nézve közöljük annak a 7 törvényhatóságnak az adatait, amelyekre a választójogi külön feldolgozás kiterjedt. Ebben a 7 törvényhatóságban a 24 éven felüli férfinépességből 1910-ben 82·7% végzett 4 elemi, 1920-ban már 86·8%. Az arányszám tehát 10 év alatt több mint 4-gyel ment feljebb. Ezt a fejlődést országos átlag gyanánt is el lehet fogadni, úgy, hogy 40—50 év múlva a 4 elemi kikötése is általános választói jogot fog teremteni.

A nőknél szintén olyan jogcímek vannak megállapítva, amelyeket, vagy amelyeknek valamelyikét mindenkinek módjában van megszerezni. Nem lehet tehát ezt a választójogot osztály-választójognak nevezni, amely csak a kiváltságosoknak vagy vagyonnal bírónak adja meg a jogosultságot.

Sokan felhozzák a választójogi javaslat ellen, hogy a mai Magyarországon, amelyben nem magyar nemzetiségek csak elenyésző csekély számban vannak, nincs értelme a választójog megszorításának, mert a választójog bármilyen szélső kiterjesztése a magyarság hegemoniáját nem veszélyeztetheti. Nagy-Magyarország idejében ez volt az uralkodó szempont a választójogi reformok megalkotásánál azok szemében, akik a választójog túlzott kiterjesztésétől a magyarság vezető szerepét féltették. Ennek a félelemnek meg is volt az alapja, mert a magyarság magasabb értelmiségi és gazdasági nivón állván, mint a németek kivételével a többi nemzetiségek, az értelmiségi és vagyoni cenzusnak bármilyen leszállítása az új választók között a nem magyar nemzetiségeknek nagyobb tömegeit juttatta volna választójoghoz, mint a magyarságét. A háboru előtt és a háboru alatt alkotott és tárgyalt választójogi reformok gondoltak is ezzel és a felelős tényezők aggodalmasan számítottak is, hogy az ilyen irányban milyen változtatásokat hozhatnak a különböző választójogi reformok. Az akkori választójogi vitákat főképen ez a kérdés dominálta. De már akkor is rámutattak sokan, köztük különösen Tisza István gróf, arra a másik veszedelemre, amellyel a választójognak szélsőséges kiterjesztése jár. Arra ugyanis, hogy a választójog teljes általánosítása esetén az értelmiség legelső fokán álló, máról-holnapra élő, teljes vagyontalanságuk folytán a hazai földdel ugyszólván semmi kapcsolatban nem álló tömegek jutnak többségre a választók között az értelmesebb, a közügyek iránt nagyobb fogékonysággal bíró és az ország valódi érdekét jobban szívükön viselő polgári elemek fölött. S ha ez a veszedelem az általános választójog behozatala

esetén meg volt a csonkítatlan Magyarországon, annál nagyobb mértékben megvan az a mai csonka területen, mert Csonka-Magyarország népességének szociális megoszlása ebben a tekintetben lényegesen rosszabb, mint egész Magyarorszáé. Mig ugyanis egész Magyarországon a 24 éven felüli magyar honos férfilekosságnak 56·4%-a tartozott a polgársághoz és csak 43·6%-a munkássághoz, addig Csonka-Magyarországon a nagykorú férfiaknak csak 49·3%-a számítható a polgársághoz és 50·7%-a a munkássághoz, vagyis Csonka-Magyarországon a 24 éven felüli férfiak között a munkásság abszolút többségben van. A teljesen általános választójog tehát azt eredményezné, hogy a munkáselem a választók között is többségre jutna. A 4 elemi iskolai képzettség kikötésével ezt a szociális szempontból veszedelmes következményt ki lehet kerülni, mert a polgári osztálynak nagyobb lévén a kulturális fejlettsége, ez az értelmiségi jogcím a polgárságból 79·2, a munkásságból ellenben csak 67·0%-ot hoz be a választójogba. Az ipari munkásságot, amelynek tulnyomó részt megvan a 4 elemi végzettsége, ez a kikötés nemesak hogy nem érinti, hanem közülök még többet jogosít fel, mint amit az országos átlag mutat. Mig ugyanis a 24 éven felüli férfilekosságból a 4 elemi elvégzése révén (a 2 évi domiciliumot is figyelembe véve) 73·0% jut választójoghoz, az ipari munkásságnál ez az arányszám 78·6%, tehát majdnem eléri a polgárság arányszámát (79·2%). A 4 elemi jogcíme nem az intelligens ipari munkásság választójogát szorítja meg, hanem a mezőgazdasági munkásokét és cselédekét, továbbá a különböző ágban dolgozó napszámosokét és házicselédekét.

A választók között társadalmi osztályok közti egyensúly fenntartása szempontjából rendkívül nagy fontossága van a női választójognak. A nőknek a két fő társadalmi osztályra való tagozása ugyanis arra a meglepő eredményre vezet, hogy a nők között — mindenütt a 24 éven felüli nőket értve — a polgári elemek jóval nagyobb számmal vannak, mint a munkásosztályhoz tartozók. A nagykorú nőknek ugyanis 53·8%-a tartozik a polgársághoz és csak 46·2%-a munkásosztályhoz. Ennek az a magyarázata, hogy a nők között sokkal több az eltartott, mint a kereső s viszont az eltartottaknak természetesen nagyobb száma tartozik a polgári elemhez, mint a munkássághoz. A polgárság ugyanis általában véve magasabb korú s több közöttük a nős, a polgárok feleségei tehát nagyobb számmal vannak, mint a munkások feleségei. Azonkívül a férfiak inkább lévén keresetre utalva, mint a nők, a polgárság fiai közül is sokan a munkások soraiban szerepelnek, mint keresők. De éppen mert így áll a

dolog, a választójognak a nők irányában való kiterjesztése az említett szociális egyensúlyt mindenesetre javítja, különösen, ha a nőknél is olyan jogcimeket állítunk be, amelyek természet-szerűleg a polgári elemnek inkább kedveznek. Már maga a 30 éves korhatár is ilyen, de még inkább az a 6 elemi, illetőleg a 4 elemi végzettség megkövetelése. E jogcimek folytán a polgári nők közül 50·4% jut a választójoghoz, a munkásnők közül ellenben csak 34·1%. Még ez utóbbi aránynál is kevesebb jut be a női házielések közül, kiknek csak 31·1%-a lesz választóvá. Nem igazolt tehát az a félelem, amely a női választójogban elsősorban a házielések választójogát látja. A házielések az összes női választóknak nem sokkal több, mint 2%-át teszik. A női választói jogcimeken még kisebb arányban jönnek be a mezőgazdasági cselédek női hozzátartozói, kik közül csak 22% jut választójoghoz. Nagyatádiéknak tehát a 3 gyermekes választójog ellen annakidején hangoztatott az az érvelése, hogy ez a választójog a gazdasági cselédek feleségeit részesíti választójogban a kisgazdák feleségei helyett, szintén nem állhat meg, mert a kisgazdák feleségei közül nem a 3 gyermek, hanem éppen a legerősebb jogcím, az iskolai végzettség alapján 50·5% lesz választóvá, abszolút számban pedig a kisgazda asszonyok száma nyolcszorosan meghaladja a gazdasági cselédek feleségeinek számát.

Látnivaló tehát, hogy ezek a választói jogcimek úgy vannak megválogatva, hogy a két nemet, az egyes foglalkozási csoportokat és a társadalmi osztályokat értelmiségi és gazdasági súlyuk, valamint az állam szempontjából való értékük és megbízhatóságuk szerint megfelelő arányban juttatják választójoghoz. Végeredményben a férfiakat és nőket együttvéve a polgárságnak 63·5%-a lesz választóvá, a munkásságnak pedig 50·5%-a. Hogy mennyire fontos az, hogy ilyen megkülönböztetés legyen a polgári és munkáselem között, az nyilvánvaló abból, ha azt nézzük, hogy az összes 24 éven felüli népességben milyen arányban áll egymáshoz a polgárság és a munkásság. A nagykorú összes népesség száma Csonka-Magyarországon 4,074.000, ebből 2,106.000 a polgársághoz és 1,968.000 a munkássághoz tartozó. A polgárság száma tehát mindössze 138.000-rel haladja meg a munkásság számát. A mostani törvényjavaslat jogcimeivel el lehet érni azt, hogy a választók között a polgárság aránya fölemelkedik 57·3%-ra, munkásság a választók között csak 42·7%-ot képvisel. Kétségtelen, hogy ez a javaslat nem osztja egyforma bőkezűséggel a választójogot a polgárságnak és a munkásságnak. De hogy a multhoz képest milyen nagy haladást jelent éppen a munkásság joghoz juttatása

szempontjából, arra nézve felhozzuk a következő adatokat: Az 1874. évi XXXIII. t.-c. szerint 1910-ben a választók közül 92·7% volt polgár és csak 7·3% munkás. Az 1913. évi XIV. t.-c. választói közül 75·5% volt polgár és már 24·5% volt munkás és még Vázsonyi törvényjavaslata szerint is, aki szintén vigyázott arra, hogy a munkások ne nyers számarányuk szerint kerüljenek be a választók közé, a választóknak 61·2%-a lett volna polgári elem és csak 38·8% munkás. Ezek az arányszámok csak a férfiválasztókra vonatkoznak, a 260.000 nőválasztó bészámításával, kik között kétségtelenül nagy többségben volt a polgári elem, a munkásság aránya még kisebb lett volna 38·8%-nál. A Vázsonyi-féle javaslathoz képest sem lehet tehát retrográd irányzatúnak mondani ezt a mostani javaslatot, amely a 42·7%-ra emeli a munkásszavazatok számát az összes férfi- és nőválasztók között. Még jobban megvilágítják a kérdést a következő adatok: Nagy-Magyarországon a 24 éven felüli férfiak között a munkásság aránya volt 43·6% s Vázsonyi javaslata ezt az arányt 38·8%-ra szorította le a férfi választók között. Ezzel szemben ma a nagykorú lakosságban 46·2% a munkáselem, a választók között 42·7%, így tehát Vázsonyi javaslata 4·8-del szorította le a munkások arányát, a mostani javaslat 3·5-del.

Véleményünk szerint ez a javaslat Magyarország mai szükségletének teljesen megfelel. Ha némi kiterjesztésről vagy kibővítéséről lehet szó, úgy az csak a női választójognál lehetséges, annál is inkább, mert a nőválasztók számának szaporítása kétségtelenül a polgári elemeket erősíti.

Ne izgasson és nyugtalanítson bennünket az, hogy mit mond a külföld a mi választójogunkról. Minden ország olyan választójogot csinál magának, amely sajátlagos viszonyainak és érdekeinek megfelel. A külföld véleménye itt mellékes s itt abban a szerencsés helyzetben vagyok, hogy ebben a kérdésben éppen Vázsonyi Vilmosra hivatkozhatom, aki 1918. március 16-án a választójogi bizottságban a következőket mondotta:

„Az hogy a külföld mit ír rólunk, ebben a kérdésben engem nem érdekel, de általában politikai berendezkedéseink megalkotásánál a legkevésbé sem érdekel s azt hiszem, hogy csak a reciprocitás álláspontján vagyok, mert a külföldet viszont aligha érdekli a mi véleményünk arra nézve, hogy ők a maguk politikai berendezkedéseiket miként csinálják meg. Különben is ezek a külföldi vélemények csak látszólag azok, azok legtöbbször álarcos belföldi vélemények.“

Vázsonyi tehát maga ismerte el, hogy a külföld véleménye

nem irányadó, de emellett még azt is beismerte, hogy a külföldi vélemények rendszeresen Magyarországon készülnek.

Az a fenyegetés sem kell, hogy megijesszen bennünket, hogy így a választójog kérdése nem fog nyugvópontra jutni s a választójogból kizárt tömegek folyton követelni fogják az alkotmány sáncai közé való bebocsáttatásukat. Azok a tömegek, amelyek súlyt helyeznek arra, hogy választók lehessenek, már bent vannak és bent is maradnak a választójogban. Azok a tanulatlan, értelmetlen, újságot nem olvasó és a közdolgozokhoz egyáltalában nem értő emberek pedig, akiket még a legenyhébb értelmiségi cenzus is kirekeszt, maguk sohasem fogják követelni a választójogot, amelynek ugyszólván még mibenlétéről sincs fogalmuk, ellenben követelik helyettük azok, akik ezeket a tanulatlan, kritika nélküli és ennélfogva mindenre kapható tömegeket csak azért akarják a választók közé bejuttatni, hogy azokat az ő szélsőséges, az állam céljaival és érdekeivel ellentétes törekvéseik szolgálatába hajtsák.

2

14